

YÖNTEMBİLİM TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA BAYKAN SEZER'İN TOPLUM ANLAYIŞI

İlteriş YILDIRIM*

ÖZ: Sosyoloji toplumsal yaşamın çözümlenmesine yönelmiş bir bilimdir. Bilimsel bilgi üretme süreçlerinin, özellikle sosyal bilimlere özgü karmaşası dikkate alındığında, topluma ilişkin bilgi üretmenin de ne denli zor olduğu daha anlaşılır hale gelir. Öyle ki, karmaşa daha ilk aşamada toplumun ne olduğu konusundan başlar. Nitekim ortaya çıkışından bugünkü geniş hacmine ulaşana dek, sosyoloji literatürü, önce birey iradesini dışlayan pozitivist bir çerçeveye sonrasında ise bireye toplumsal yaşamı inşa etme gücü atfeden yorumsamacı bir çerçeveyi ortaya koymuştur. Bu yaklaşımlar, sosyolojik metodolojide bir ikilem olarak süregelmiştir. Türk sosyolojisinin toplumu çözümlenmeye çalışan kuramsal örneklerinden biri de Baykan Sezer'e aittir. Bu çalışmada, eserlerindeki çözümlenmelerden hareketle Sezer'in söz konusu metodolojik ikilem bağlamında ne tür bir toplum anlayışına sahip olduğu sorgulanmış ve sonuç olarak Sezer'in, birey iradesine ve toplumun reforme edilebilmesine ve düzenlenmesine imkân tanıyan bir toplum anlayışını benimsediği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışma ayrıca, irade temelli toplum anlayışının sadece sosyoloji literatürü ve sosyoloji çevrelerine hapsolmuş tartışmalarla sınırlanmaması gerektiğini bilakis irade temelli toplum anlayışının sosyoloji literatürü ve sosyoloji çevrelerinden topluma geçişi veya aktarımının düzenli bir toplumsal yaşamın inşası açısından hayati öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yöntembilim, Pozitivizm, Yorumsamacılık, Baykan Sezer, Toplum Anlayışı

Baykan Sezer's Conception of Society in the Context of Methodological Debates

ABSTRACT: Sociology is a science oriented towards the analysis of social life. Considering the complexity of scientific knowledge production processes, especially in social sciences, it becomes more understandable how difficult it is to produce knowledge about society. So much so that the confusion about what society is starts from the very beginning. As a matter of fact, from its emergence until it reached its current large volume, sociology literature first presented a positivist framework that excluded the will of the individual, and then a hermeneutic framework that attributed the power to the individual to construct social life. These approaches have persisted as a dilemma in sociological methodology. One of the theoretical examples of Turkish sociology that tries to analyse society belongs to Baykan Sezer. In this study, it was asked what kind of understanding of society Sezer has in the context of the methodological dilemma in question, based on the analyses in his works and as a result, findings have been reached that Sezer adopted a concept of society that allows individual will and society to be reformed and regulated. This study also emphasises that the will-based understanding of society should not be limited only to sociology literature and discussions confined to sociology circles; on the contrary, the transition or transfer of the will-based understanding of society from sociology literature and sociology circles to society is of vital importance for the construction of an orderly social life.

Keywords: Methodology, Positivism, Interpretivism, Baykan Sezer, Conception of Society.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 11.03.2024

Kabul Tarihi : 04.06.2024

* Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, ilteris_yildirim@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4559-0473.

Giriş

Sosyolojik çözümlemenin odak noktası olan toplum, çoğu zaman esaslı bir anlayıştan uzak olan değerlendirme girişimlerinin konusu olmaktadır. Temelde insan gerçekliğine ilişkin yanılardan başlayarak ortaya çıkan bu durum nedeniyle toplumsal sorunların da layıkıyla değerlendirilmesinde bir zaaf oluşmaktadır. Aslında sosyolojinin başlangıç evrelerinden filizlenerek güçlenen bu yaklaşım, insan ve toplumun varoluşsal farklarının kavramaksızın onları doğanın canlı veya cansız diğer unsurlarından farkı olmayan bir türevmiş gibi ele almıştır. Erken dönem sosyolojik düşünce, bu nedenle yasavari sosyolojik bilginin imkânı konusunda oldukça iyimser olmuştur. Söz konusu düzenek içinde toplumun -tartışmalı da olsa- yapıtaşları olan bireyin davranışları, kendiliğinden bir düzene sahip olduğu düşünülen toplum karşısında içgüdüsel, önceden belirlenmiş bir sistematik, adeta bir yazılım üzerine robotik davranış olarak ele alınmıştır. Pozitivistlik veya natüralistlik gelenek bu şekliyle özellikle erken dönemlerinde sosyolojik düşünün başat rengi olmuştur.

Zaman içinde bu geleneğe karşı birey gerçekliğini önemli bir sosyolojik değişken ve belirleyici olarak değerlendiren görüşler ortaya çıkmış, toplum, bu defa bireyin özne olarak tam iradeyle inşa ettiği bir gerçeklik olarak ele alınmaya başlanmıştır. Zaman zaman toplum gerçekliğini de atomistlik bir yaklaşım içinde eriten postmodern varyasyonlara değin genişleyen bu yaklaşım, ifade edildiği gibi radikal biçimleri dışında insan eylemine ve iradesine faillik atfetmesi bağlamında önem taşımaktadır.

Bugün, bakıldığında toplumsal gerçekliği atomize bir bireycilik içinde eritmeyen, buna karşın insan gerçekliğini de toplumsal gerçeklik karşısında edilgen bir önemsizliğe indirgemeyen daha sentezci, insan ve toplum gerçekliğini daha iyi kavradığını, sarmaladığını düşündüren çalışmalar da mevcuttur. Faillik ve yapı bütünleşmesinin en çok bilinen ve sık kullanılan örneklerinden biri olarak Giddens'in yapılaşma kuramı¹ ile yapı ve insanların gerçekliğini inşa etme biçimindeki diyalektik olarak Bourdieu'nun inşacı yapısalcılık yaklaşımı² bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Söz konusu ayrımı ifade etmenin farklı bir biçiminde, Sunar³ doğal toplum ve sembolik toplum ayrımını dile getirmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi doğal toplum, doğal olarak var olan, dolayısıyla insan yapımı kurgusu, biçimlenmesi, şekillenmesi, düzenlenmesi vs. olmayan toplum olarak ele alınabilir. Buna karşın yorumsamacı geleneğin sıklıkla insan zihnine ve "anlam"a atfettiği önemle uyumlu biçimde, hayata, olaylara yüklenen nesnel değil fakat özgün, sembolik anlamların toplamı olarak görülebilecek, insan edimi bir inşa olarak toplumu ele alan sembolik toplum görüşü, ikilemin ikinci modelini oluşturmaktadır.

Sosyolojinin temel yöntemsel kırılmasına da tekabül eden bu tartışma çerçevesinde, bireyin iradesini ve eylemliliğini kucaklayan sembolik modellerin insan ve toplum gerçekliğini daha iyi yansıttığını ifade etmek gerekir. Aksi takdirde irade ve eylemden soyutlanmış bir insan gerçekliği ile sosyolojik bilginin varacağı ve anlam kazanacağı bir nokta bulunmayabilir. Bu çerçevede yöntemsel olan bu tartışmaya, sosyolojinin klasik evresinden çağdaş dönemlere kadar, sosyoloji biliminin fitilinin ateşlendiği Batı coğrafyasından bugünün yeni sosyolojik çevrelerini oluşturan doğu coğrafyalarına kadar çok çeşitli katkılar sunulmuş ve sunulmaya devam etmektedir.

¹ George Ritzer, *Modern Sosyoloji Kuramları*, Çev. Himmet Hülür, Ankara: Deki Sosyoloji Yayınları, 2011, s. 388.

² A.g.e., s.394.

³ İlkey Sunar, *Düşün ve Toplum*, 3. Baskı, Ankara: Doruk Yayınları, 1999.

Türk sosyolojisi açısından meseleye bakıldığında konunun ele alınabileceği özgün örneklerden biri de sosyolog kimliği ile ve özgün kuramsal açılımlarıyla Baykan Sezer'dir. Sezer özellikle Doğu-Batı ekseninde ortaya koyduğu tarihsel sosyolojik çözümlemesiyle öne çıkmış bir düşünür olarak değerlendirilebilir.

Daha tarihsel bir bakış açısıyla, kuramsal ölçekte insan ve toplumun eylem ve özgürlüğünü deterministlik şablonlara karşı da muhafaza etme bilincini ortaya koyan Sezer, sorun ve çözüm denklemi içinde iradi temelli bir toplum çözümlemesini öne çıkardığı söylenebilir.

Bu çalışmada, Sezer'in söz konusu metodolojik ikilem bağlamında hangi modele uygun bir çözümleme ve toplum anlayışına sahip olduğu konusu detaylı biçimde aydınlatılmaya çalışılacak, toplum anlayışının Doğu-Batı Çatışması Kuramındaki yansımaları üzerinde durulacak ve buradan hareketle ortaya konulan anlayışın Türk toplumunun yaşamsal sorunları ile nasıl ilişkilendirilebileceğine dair kısa bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

Sosyolojide Metodolojik Sorunun Genel Hatları

Sosyolojik düşüncenin erken evrelerinde metodolojik olarak pozitivist geleneğin ağırlığı söz konusuydu. Bu anlamda yorumsamacı yaklaşımların etkin olmasına kadar açıklayıcı yaklaşım pek çok örnekle kendini göstermiştir. Zaten bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında odak noktası sembolik toplum modeli veya diğer ifadeyle yorumsamacı kanada kayacağı için ilk etapta bu erken açıklayıcı, pozitivist geleneğin öncül örneklerine bakmak suretiyle pozitivistik sosyolojinin genel karakteristiği hatırlanabilir.

Coser, Comte'un amacının insanlığın hem geçmişteki gelişmelerini açıklamaya imkân verecek hem de gelecekteki toplumsal yaşamın nasıl şekilleneceğine dair yordamalar yapmaya imkân verecek natüralistlik bir bilimi inşa etmek olduğunu ifade etmekte, Comte'un insan ve toplum gerçekliğinin de doğa dünyasıyla aynı bilimsel tarzda incelenmesi gerektiğine yönelik düşüncesini dile getirmektedir. Coser'a göre Comte, insan toplumunun her ne kadar doğa dünyasıyla kıyaslandığında daha karmaşık gibi görünse de kozmosun geri kalanının tabii olduğu temel kanunlara veya yasalara tabii olduğunu düşünmektedir. Kısacası, öncesinde düzensiz ve belirsiz gibi görünen doğa olaylarının bilimsel yasalar çerçevesinde aydınlatılmış olmasında olduğu gibi sahne sırasının toplum olaylarında olduğunu düşünmektedir.⁴

Sadece bilme güdüsüyle hareket eden insanların yasaları keşfetmek suretiyle bilimi geliştirdiğini belirten Durkheim, bu yüzden yasa kavramının ne kadar geç geliştiğini, sosyolojiye de çok gecikmeli olarak girmesi nedeniyle bilimsel evrimin çok geç aşamalarında sosyolojinin geliştiğini dile getirmektedir. Madde dünyası ile insan dünyası arasında uçurum olduğunu düşünmeye şartlanan insanlığın zihin yapısı, madde dünyası ile toplum arasında işleyen ortak prensiplerin olabileceği fikrini dahi reddetmektedir. Durkheim, insanı ve toplumu doğanın dışına yerleştirmeye çalışmak yerine heyecan dolu bir hisle insan bilgisinin birliğini sağlamaya çalışmanın daha faydalı olduğunu ifade etmektedir.⁵

Swingewood benzer şekilde Marxizmin yöntem konusunda doğa bilimleri ile toplum bilimini birbirinden ayırmadığını ifade etmekte, erken dönemlerde Marxizmin pozitivist bir

⁴ Lewis A. Coser, *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, Çev. Himmet Hülür, Serhat Toker, İbrahim Mazman, Ankara: Deki Yayınları, 2011, s.23.

⁵ Emile Durkheim, *Ahlak ve Toplum*, Çev. Duygu Çenesiz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016, s. 9,10.

karaktere sahip olduğunu belirtmektedir.⁶ Marx'ın irade dışında işlediğini öne sürdüğü evrim düşüncesi veya bir gelecek tasarımına olan inancı nedeniyle toplumsal reformlara –örneğin proletarya ve burjuva çelişmesini uzlaştırmaya götürmek gibi- karşı çıkışında hep bu deterministlik ve pozitivistlik yaklaşım etkili olmuştur. Altyapı ve üstyapı arasında kurduğu zorunlu bağ da birey iradesine karşı toplumsal yaşamın kendine has işleyiş prensipleri olduğu yönündeki bilgiyle uyumludur.

Sosyolojik düşüncenin erken dönem bu pozitivistlik görünümüne karşı daha yorumlayıcı ve hümanistlik biçimde gelişen değerlendirmelerde, bireylerin bütün toplumsal yaşamı değilse bile en azından kendi yaşamlarını biçimlendirme konusunda özgür oldukları kabul edilir. Doğal veya natüralistlik modele göre daha özgür insan imajına değer veren sosyolojinin bu formunda, doğal yapılar yerine bireyler arası etkileşim ve yaşamın yorumlanması esas kabul edilir.⁷

Sosyolojide izleri oldukça derin olan bu tartışmanın genel hatlarıyla ortaya koyduğu denklem bu şekilde ifade edilebilir. Bu ayrımın toplumsal sorunlar ve onların çözümü açısından önemli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü bireyin davranışlarına önem atfeden görüşlerle, onları adeta içgüdüsel temellere indirgeyen görüşlere göre toplumsal sorunların ele alınış biçimi farklılık gösterecektir. Birincisi için toplumsal sorunları çözmek için insan eylemini harekete geçirmek son derece anlamlıyken, diğesinde ise sorunlar toplumsal işleyişin doğal tezahürleri olarak ele alınabilecektir.

Tartışmayı çok daha çarpıcı hale getiren gelişmelerden biri olarak, modern bilimin klasik çağında daha çok sosyal bilimler ve özellikle sosyoloji için geçerli olan yöntem tartışmalarının doğa bilimleri adına da başlamış olması gösterilebilir. Gulbenkian Komisyonu'nun yaptığı değerlendirmeye göre, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren meydana gelen gelişmelerle birlikte, sosyal bilimler doğaya daha fazla saygı gösterme eğilimine girerken, doğa bilimleri de doğayı insanın egemenliğine açık pasif bir otomat gibi görmek yerine etkin, aktif bir gerçeklik olarak görme eğilimine girmiştir. Bu durum, doğa bilimlerinde evrenin daha istikrarsız ve öngörülemez olarak görülmesi şeklinde klasik doğa bilimi algısının tamamen tersi bir görüşün güçlenmesi anlamına gelmektedir. Komisyon, ayrıca söz konusu gelişmeler nedeniyle kesinliğin ve belirliliğin yitirildiği bir dünyada ütopyik hedeflere bağlanmanın çok daha anlamlı olduğunu ifade etmekte ancak bunu sağlayacak olan gücün, öncesinde olduğu gibi doğa bilimsel ilerlemeler değil, sosyal bilimsel gelenekte olduğu düşünülen insan yaratıcılığı olduğunu vurgulamaktadır.⁸ Böylelikle anlaşılmaktadır ki, bırakın sosyal bilimlerdeki natüralistlik/pozitivistlik bilimsel yaklaşımların geçerli olduğu iddiasını, söz konusu yaklaşımların doğa bilimlerinde bile tartışılır hale geldiği görülmektedir. Bu noktada yine insanın politik gerçekliğine, çözümcü gücüne, yaratıcı ve inşacı potansiyeline gönderme yapılmaktadır.

Doğal ve Sembolik Toplum Modelleri

Pozitivist ve yorumsamacı metodoloji ikileminin veya probleminin farklı şekilde kavramlaştırıldığı bir başka çözümleme biçimi olarak doğal ve sembolik toplum modellerinin temel savlarına da bakmak yerinde olacaktır. Sunay, doğal ve sembolik toplum modellerini, pozitivistlik ve yorumsamacı bilim felsefelerinden mülhem, bu felsefi yaklaşımların temel ilkelerinden hareketle kurgulanmış toplum modelleri olarak bu şekilde

⁶ Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s.233.

⁷ Margaret M. Poloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993. S.20-21.

⁸ Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, Çev. Şirin Tekeli, 5. Basım, İstanbul Metis Yayınları, 2005, s.74-75.

adlandırmayı uygun bulduğunu ifade etmektedir.⁹ Anlaşılacağı üzere bilim ve özellikle sosyal bilime ilişkin felsefi temeller, insan varoluşu üzerine ve insanın toplumsallaşma eğilimi üzerine spekülative çözümler yapmaktadır. Bunlardan hareketle toplum anlayışının bir model olarak somut biçimde ortaya konması, tartışılan konunun daha rahat algılanması ve kavranması açısından önemlidir.

Doğal toplum modeli, toplumsal hayatı oluşturan davranış örüntülerinin temelini doğal itki ve zorunluluklara reaksiyon gösteren pratik bir mantığın gerçekleştirdiği bir düzenleme olarak ele almaktadır. Bu anlamda toplumsal yaşamda görülen düşün, anlam ve değer gibi kategoriler kendi başlarına anlam ifade eden ve bireyin çok çeşitli biçimlerde davranabilme özgürlüğünü temin eden özler değil, bunun yerine madde dünyasının insandaki temsili olan beden pratik ihtiyaçlarının tezahürü olan bir yansıma olarak görülmektedir.¹⁰ Satır aralarını açarak aslında oldukça analitik olarak ifade edilmiş bu tespiti daha da açarak olabildiğince somutlaştırmak gerekirse, sürekli göndermeler yapmak suretiyle önemli olduğu öne sürülen akıl ve onun fonksiyonlarının, aslında biyolojik bir gerçeklik olan insan bedeninin temel ihtiyaçlarını yansıtmaktan öteye bir gerçekliğinin olmadığı ileri sürülmektedir. Bu da sürekli doğanın dışında addedilen, birtakım fevkaladeliklerinden söz edilen insan gerçekliğinin tam da doğanın işleyişin bütün çerçevesine tabi bir varlık olduğunu öne sürmek anlamına gelmektedir.

Buna karşın sembolik toplum modeli, toplumsal hayatı oluşturan davranış örüntülerini, aklın anlamlar vasıtasıyla inşa etmesi sürecine dayandırmaktadır. Bu anlamda sembolik olarak inşa edilmemiş bir eylem, hayvansal bir refleks veya içgüdü olmaktan öteye gidemeyeceği için insan eyleminin daima sembolik bir anlam içerdiği öne sürülmektedir.¹¹ Yine bir dereceye kadar daha açık hale getirmek istenirse, sembolik toplum modeli, sadece maddi gerekliliklerin gölgesinde içgüdüsel bir yaşam süren, doğa yaşamının sıradan bir uzantısı olarak değerlendirilen insan ve toplum görüşüne karşı çıkmaktadır. Buna göre anlamların sembolik olarak inşa edildiği, aklın gerçek bir belirleyici olduğu, doğadan başlayan ama doğadan farklılaşan bir insan ve toplum anlayışı, sembolik modelin özünü oluşturmaktadır.

Bu arada “sembolik” kavramının kullanılması, nesnelere bireyin algı ve zihinsel süreçlerinin dışında genelgeçer bir gerçekliğinin olmadığı, toplumsal yapı ve süreçlerin insanın ve toplumun nesnelere yönelik kavramları kendilerince inşa ettikleri yönünde bir tespitle ilgilidir. Sembolik olmak, doğrudan inşa edilmiş, insan fail tarafından yapılmış, edilmiş olmaya gönderme yapmaktadır.

Sunar bu durumu, pozitivist yaklaşımın gerçekliği salt algılama biçiminde ele aldığı, bu anlamda bilginin bireyin dışında, dış dünya çıkışlı olduğu ve bilginin dış dünyayı olduğu gibi temsil ettiği yönündeki görüşlerle desteklemektedir. Buna karşın sembolik toplum modeli için ise bilgi ve dünya arasında çok farklı ilişki kanallarının olduğu, dilin dünyadan, teorinin doğadan, sözün de olaydan türemediğini, her ne kadar dünya bilginin dışında var olsa da bilgi sayesinde insan zihninde bir düzen olarak kurulduğunu, inşa edildiğini ifade etmektedir. Yani doğal toplum bilgi ile dünya arasında bir denklik ilişkisi olduğu fikrine dayanırken, sembolik toplum bu ilişkinin denklik ilişkisi olmadığı, kuruluş ya da inşa ilişkisi olduğu fikrine dayanmaktadır.¹²

Sunar, bu denklemi düşünce tarihindeki çeşitli görüşlerle de ilişkilendirmekte ve çeşitli teorik çözümlerinin toplum anlayışlarını doğal toplum, sembolik toplum ikilemine göre

⁹ İlkay Sunar, A.g.e, s.12..

¹⁰ A.g.e., s.14.

¹¹ A.g.e., s.14.

¹² A.g.e., s.15.

değerlendirmektedir. Örneğin sofistlere karşı Platon ve Aristo'nun görüşlerini sembolik toplum modeline yakıştırdığı görülmektedir. Platon'un meşhur eros-logos ayrımına ilişkin olarak, erosun insan doğasını yani arzu ve tutkularla örülü cismani varlığını temsil ettiği buna karşın logosun bir düzen sağlayıcı birey kapasitesi olarak tutkularla çatıştığı, erosun ürettiği hiçlik ve kargaşanın logosun düzen sağlayıcı etkinliğiyle ortadan kaldırıldığı yönündeki görüşlerini ele almaktadır.¹³ Aynı şekilde Aristoteles'in oikos-polis kavram ikilemelerine değinerek, insanın yeme, içme, barınma, üreme gibi doğal arzu ve ihtiyaçlarının türevi olan ve ev anlamına gelen oikos* ile, topluluk düzeyinde bir kamu düzeninin kurulmasını ifade eden polisle karşıtlık içinde oluşuna vurgu yapmaktadır. Aristo da tıpkı Platon gibi akla vurgu yapmak suretiyle meşhur "zoon politikon" tespitini yapmış, insanın ancak siyasal, kamusal ve toplumsal bir düzey geliştirdiğinde –tabi ki akla dayalı olarak-, cismani, hayvansal tarafını aşacağını düşünmektedir.¹⁴ Hem Platon hem de Aristo için yapılan bu değerlendirmeler ışığında Sunar, bu Antikçağ filozoflarının akıl aracılığıyla inşa edilmiş bir toplum anlayışına sahip olmaları bakımından sembolik toplum çözümlemesi bağlamında ele alınabileceklerini vurgulamaktadır.¹⁵

Yine toplum sözleşmesi kuramları bağlamında Hobbes ve Locke'un görüşlerini ayrıca muhafazakâr fayda teorisi bağlamında Hume'un toplum anlayışlarına da değinen Sunar, bu üç filozofun da toplumsal yaşamı temelde çıkar, fayda ve arzuların bir türevi olarak ele almaları bakımından doğal toplum modeliyle uyum içinde olduklarını ifade etmektedir. Bu anlamda fayda, çıkar gibi doğal güdüler birey yaşamının asli belirleyicileri olarak ele alındığı için, inanç, düşünce ve kavramlar gibi sembolik unsurlar toplumsal yaşamı temellendiren alt yapı gerçekliği olarak değil, çıkarları koruyan üst yapı unsurları olarak ele alınmaktadır.¹⁶

Görüldüğü gibi düşünce tarihinde, sosyal bilimler tarihinde ve özellikle sosyoloji tarihinde birçok filozofa, modern bilimsel gelişmelerle birlikte birçok sosyal bilimci ve sosyoloğun kuramsal çözümlemeleriyle birlikte ele alınabilecek bu kuramsal çözümleme bağlamında Sunar, sosyal bilimler için daha geçerli olan çözümlemenin sembolik toplum modeli olduğunu, çalışmanın temel sonucu olarak eserin önsözünde ifade etmektedir.¹⁷

Gerçekten de karmaşık davranış gerçekliği ile toplumsal yaşamı da doğada olduğu türden bir kesinlik ve belirlilikten uzaklaştıran insan gerçekliği bağlamında düşünüldüğünde, seçime, tercihe dayanan, yeri geldiğinde beklenilenin aksine davranışı ortaya koymamak gibi olasılıkları da barındıran davranış yapısı, sembolik modelin ortaya koyduğu anlayışla çok daha uyumlu olduğu ifade edilebilir.

Bu noktada metodolojik ikilemin felsefi, sosyal bilimsel ve sosyolojik bağlamı çözümlendiğine göre, bu çalışmanın odağında bulunan Baykan Sezer'in toplum görüşüne geçilebilir.

Baykan Sezer'in Toplum Görüşü

Baykan Sezer'in, toplum tasavvuru bakımından oldukça tarihsel, insan failin inşası olması bakımından dıştan belirlenmiş bir toplum görüşünden oldukça uzakta olan, sorunlara karşı

¹³ A.g.e., s.63.

* Oikos, etimolojik olarak ev anlamına gelmektedir. Ekonomi ve Ekoloji kavramlarının kökünde yer alan eko sözü de ev anlamında geliştirilmiş sözler olarak "Oikos" sözcüğüne dayanmaktadır. Bkz. <https://www.etimolojiturkce.com/arama/Oikos>

¹⁴ A.g.e., s.66

¹⁵ A.g.e., s.69.

¹⁶ A.g.e., 101-102.

¹⁷ A.g.e., s. 10.

getirilmiş çözümler bağlamında birey ve toplumun emek ve çabasına değer atfeden bir görüşe sahip olduğu öncelikli olarak ifade edilebilir.

Baykan Sezer'in, Türk Sosyolojisinde özgün bir kuramsal çözümleme yapmış ve bu ölçüde ciddi etki yaratmış önemli bir Türk Sosyoloğu olduğu ifade edilebilir. Onun sosyolojik özgünlüğünü tanımlayıcı bazı vurgulara bakmak gerekirse; Eğribel ve Özcan'ın, Baykan Sezer'i, Türk toplumunun ve tarihinin sorunlarını gerçek boyutlarıyla ve evrensel düzeyde ele almış ve Doğu-Batı çatışması çerçevesinin Türk sosyolojisi için temel bir çerçeve olması gerekliliğini savunmuş bir sosyolog olarak takdim ettiğini görmek mümkündür.¹⁸ Benzer şekilde Tüfekçioğlu'nun da Baykan Sezer'i, Türk düşünce tarihinde önemli bir yeri olan, farklı, ayrık, cüretkâr ve küresel ölçekte etkili olabilecek bir teori gücüne sahip bir sosyolog olarak tasvir ettiği görülür.¹⁹

Bu noktada Baykan Sezer'in özellikle "Tarihte Toplumlar", "Tarihte Doğu Batı Çatışması" ve "Sosyolojide Yöntem Tartışmaları" adlı çalışmaları temelinde, Sezer'in nasıl bir toplum tasavvuru veya anlayışına sahip olduğu meselesi detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Sezer, toplumun tartışma öncesi ve mutlak bir görünüme sahip olması biçimindeki kabullere karşı çıkarak toplumun önceden verilmiş, kazanılmış bir olgu olmadığını, bu anlamda toplumsal sorunlarında aşılmaz bir yazgı olmadığını ifade etmekte, insanlığın kendi hikâyesinde ne kadar egemen olduğunun da temel bir tartışma olduğunu vurgulamaktadır.²⁰ Sezer tartışma öncesi ve mutlaklık ifadeleriyle, toplumun değişmez, her durumda aynı şekilde cereyan eden doğal bir düzenlilik olarak ele alınmasına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine, insanın eylemine ve toplumların tarihsel hikâyelerine açık bir varlık kategorisi olarak toplumu kavradığı ifade edilebilir.

Sezer, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana, toplum yaşamına tanık olunmasının, toplumun mutlak ve değişmez bir varlık olduğu yönündeki görüşleri güçlendirdiğini ve yaygınlaştırdığını dile getirmektedir.²¹ Devamlılık arz eden birçok durumda olduğu gibi, toplumun da her an varlığıyla bireyin yaşamına eşlik ediyor olması, onun yani toplumun fark edilme, önemsenme, incelenme, sorgulanma gibi birçok bilişsel ilgiden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Toplum verili bir varlık kategorisi olarak adeta sarsılmaz, iyileştirilmesine gerek olmadığı gibi bozulması da mümkün olmayan sabit bir varlık gibi algılanmaktadır.

Hâlbuki Sezer, toplumun daha insanlık hikâyesinin başlangıcında var olmasını, onun doğal bir olgu olmasına değil, ilişkilerinde sorunlarla karşılaşan insanlığın bir başına çözümediği sorunlara karşı toplumsal yaşama geçişi bir çözüm olarak inşa etmesine bağlamaktadır.²² Bu anlamda toplum madde dünyasındaki diğer varlıklar gibi doğal bir varlık olmadığı gibi, insan içgüdüsünün de bir türevi olarak görülemez.

Sezer, bireyin ya da diğer bir ifadeyle insanlığın doğa ile olan ilk ve en basit ilişkilerinde bile sorunlarla karşılaştığını ifade etmekte ve bunun bilinen bir husus olduğunu ve kısacası insanın doğada donanım olarak en fakir canlı olduğunu belirtmektedir. İnsan ile doğa arasında tam bir uyum olmadığı için bu uyumsuzluktan kaynaklanan sorunlara karşı

¹⁸ Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, "Baykan Sezer ve Tarihte Doğu-Batı Çatışması: "Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Sözü Var" ", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, İstanbul: Kızılirma Yayınları, 2005, s.7.

¹⁹ Hayati Tüfekçioğlu, "Mehmet Genç - Baykan Sezer İlişkisi ve "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri" Üzerine", *Sosyologca*, Sayı 26, 2023, s. 150.

²⁰ Baykan Sezer, "Tarihte Toplumlar", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, İstanbul: Kızılirma Yayınları, 2005, s.124.

²¹ A.g.e., s.126.

²² A.g.e., s.126.

toplumun bir insan çözümü olarak ortaya konduğu Sezer tarafından öne sürülmektedir: "Toplum yaşamı doğanın bir ürünü olmaktan uzaktır. Toplum yaşamı doğaya karşı insanın bir çözümüdür."²³ Bilindiği gibi insan dışındaki diğer canlılar, dünyanın coğrafi, ekolojik, klimatolojik vs. özelliklerine uygun donanımlara sahip bir şekilde coğrafi bir dağılım gösteriler. Örnek vermek gerekirse, su kaynaklarının nispeten kıt olduğu coğrafyalarda, develerde hörgüç bulunmakta veya soğuk coğrafyalardaki canlılarda kalın ve yağlı bir deri veya kürk bulunmaktadır. Ancak insan, sözü edilen bu donanımsal çeşitliliğin hiç birine sahip olmadan bütün coğrafyalarda yaşama tutunabilmektedir. Elbette insanın, bu kadar farklı özelliklerdeki coğrafyalarda yaşama tutunmasını sağlayan özelliği -birey olarak üstesinden gelemeyeceği- zorlukları toplum olarak ve aklıyla aşmasıdır denilebilir. Bunun en ironik örneklerinden biri, buzul bölgelerde "iglo" adlı buzdan yapılmış evlerle barınma ve ısınma çözümünün ortaya konmuş olmasıdır. Soğuğa buzla çözüm üretmek insan aklının fonksiyonuyla ilintilidir.

Yukarıda dile getirilen gerekçelerle Sezer, toplum yaşamının bütün insanlığa yaygın olduğunu ancak yaygınlığına rağmen farklı coğrafyalarda yaşayan toplumların farklı sorunlarla baş edebilmek adına farklı toplum formları inşa ettiklerini ifade etmekte, toplum farklarının söz gelimi Avrupalı veya Afrikalı insanların doğasındaki farklarla değil bu coğrafyalardaki inşaların karşılaştıkları farklı sorunlarla açıklanabileceğine vurgu yapmaktadır. Bunun dışında, mekân (alan) ya da coğrafya farkının yanında bir de zamansal değişimden söz eden Sezer, gelişme veya dağılma ihtimalleriyle birlikte zaman içinde farklı sorunlarla karşılaşan toplumların bu sorunları aşmak suretiyle yeni toplum biçimlerini ortaya koyabilme ihtimallerini dile getirmektedir. Bu anlamda hiç değişmeyen tarih dışı kalmış toplumların da var olmasına karşın insanlığın çok büyük bir kısmının gelişme veya dağılma ihtimallerini içinde barındıracak biçimde bir tarih denklemi içinde varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.²⁴

Yeni sorunlara getirilen yeni çözümlerin tarihin akış yönünü ve toplumların gelişmesinin temelini oluşturduğunu ifade eden Sezer'e göre, toplumun kendisi hiçbir zaman amaç olamaz. Bu anlamda topluma ideal, değişmez yapı ve özellikler atfetmek yanıltıcıdır. Bu nedenle, karşılaşılan sorunlar bilinmeksizin belirli toplumsal kurum biçimlerinin topluma aşılana çalışılmasının daha karmaşık sorunlara yol açacağı bilinmelidir.²⁵ Kısacası sorun ve çözüm arasında belirli toplum tecrübesine bağımlı bir ilişki vardır. Herhangi bir toplumun çözümü, o toplumdaki soruna karşılık olarak o toplumun kendi bünyesinde veya gerçekliğinde üretilmiş olmalıdır.

Sezer'e göre, herhangi bir topluma güçlülük atfedebilmek için o toplumun düzeni veya düzeninin sürekliliğine değil, yeni sorunlar karşısında yeni çözümler üretebilme konusundaki yaratıcılığına bakmak gerekir. ²⁶ Bütün bu mülahazalar, Sezer'in oldukça dinamik, değişken ve insan eylemine dayalı bir toplum anlayışına sahip olduğunu, sabit, verili, insan gerçekliğinden bağımsız mutlak bir toplum anlayışının Sezer'in topluma bakışını yansıtmadığını göstermektedir. Yorumlamak gerekirse bu bakış, toplumu, insan ihtiyacının bir türevi olarak gören bununla birlikte insanın bilinçli ve iradi bir tasarımı, sorunlar karşısında aktif bir çözümü olarak gören bir bakıştır. Bu haliyle ifade edilebilir ki, Sezer pozitivisttik veya doğal bir toplum anlayışından ziyade insan gerçekliğinden ve bilincinden filizlenen bir toplum görüşüne sahiptir.

²³ A.g.e., s.126.

²⁴ A.g.e., s.126.

²⁵ A.g.e., s.127-128.

²⁶ A.g.e., s.129.

Meseleyi, toplum ve sosyoloji ilişkisi açısından bakıldığında da çözümlenmek mümkündür. Toplum anlayışı ile sosyoloji tasarımı arasında çok güçlü bir ilinti vardır. Toplum tasavvurunun nasıl olduğu, sosyoloji bilimine ve bilgisine yönelik bakışı da belirlemektedir. Bu çerçevede Sezer, sosyolojinin topluma yön vermeyi, tarihin akışına etki etmeyi istemek gibi takdire değer çabalarının olduğunu ifade etmekte, kadere rıza gösterip boyun eğmek yerine insanın kaderine egemen olmayı, kendi tarihini bizzat kendisinin yaratmasını sosyolojiyle mümkün görmektedir.²⁷ İnsan eylemine ve iradesine bağlı olarak inşa edilmesi düşünülen toplum için sosyolojik bilginin de bu inşa sürecinin bir bileşeni olarak ele alınması, Sezer'in ne denli aktif bir insan ve toplum anlayışına sahip olduğunu göstermektedir.

Yine modern bilimin erken aşamalarında özellikle fizik gibi doğa bilimlerinde egemen olan gerekircilik ilkesinin elde ettiği saygınlık nedeniyle tarih ve sosyoloji alanlarında da tarihi ve toplumsal olgular arasında zorunlu neden sonuç bağlarının olduğu yönünde bir yaklaşımın benimsendiği ve bu yönde ispatlama girişimlerinin olduğunu belirten Sezer, doğadakinin tersine insan, toplum ve tarihsel olayların karmaşası nedeniyle bir olayı yalnızca bir olaya zorunlu olarak bağlama gibi bir denklemin bu bağlamda işleme ihtimalini oldukça zayıf olduğuna işaret etmektedir.²⁸ Zorunlu gerekirciliğin eleştirisi, doğrudan çoklu faktörlerin egemen olduğu insan yaşamında, irade ve akıl öncülüğünde, önceden kestirilemeyecek olan davranış özgürlüğüne kapı açmaktadır ki bu da zaten inşacı toplum anlayışının işareti olarak değerlendirilebilir.

Yıldırım, Sezer'in metot kavramını, ele alınan konuya yaklaşım biçimi olarak değerlendirdiğini, buradan hareketle onun topluma bakışına göre meselenin doğa biliminde olduğu gibi veri toplama ya da genel geçer doğrulara ulaşmak gibi hedeflerden uzak olduğunu ifade etmektedir.²⁹ Kısacası Sezer'in metodu erken dönem klasik sosyolojide olduğu türden evrensel, açıklayıcı, nicel bir sosyoloji anlayışına değil, anlamlar ve eylemler üreten insanın tarihsel serüvenini yine tarihsel olarak insanların ürettiği çözümlerle oluşmuş kategoriler eşliğinde yorumlayan sosyoloji anlayışına uygundur.

Bütün bu değerlendirmelere katkı anlamında denilebilir ki; Sezer'in, kavramsal ve evrensel düzeyde çözümlendiği toplum gerçekliğini, daha tarihsel olarak, dünya tarihindeki somut gerçeklikle nasıl ilişkilendirdiği de onun toplum anlayışının bir görünümünü sunabilir. Bu anlamda Sezer'in çalışmalarında önemli bir temel kuramsal değişken olarak yer tutan "Doğu-Batı Çatışması" tezi zaviyesinden meseleye bakılabilir.

Baykan Sezer'in Toplum Anlayışının Doğu-Batı Çatışması Kuramına Yansımaları

Sezer'in Doğu-Batı çatışması tezinin detaylarında nasıl bir toplum tasavvuru yer aldığını çözümlenmeden önce, bu tezin neliğini genel hatlarıyla tasvir etmek konunun daha net anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Sezer, "Doğu-Batı Çatışması" teziyle yukarıda da ifade edildiği toplumların veya bir başka deyişle insan bütünlüklerinin bilinen tarih boyunca doğaya egemen olma noktasında yaşadıkları sorunlara gösterdikleri reaksiyonlarla tarihsel süreci nasıl inşa ettiklerini göstermektedir. Bu süreci çözümlerken, Doğu-Batı ekseninde Asya ve Avrupa gibi kadim kıtaların nüfus, coğrafya, toplumsal gelişim, mesleklerin teşekkülü gibi uygarlık gelişimi açısından temel değişkenleri çözümlenmenin temel bileşenleri olarak dikkatle ele almaktadır. Bu anlamda, klasik sosyolojinin oldukça sert bir şekilde sosyal bilim düşüncesine yerleştirdiği birçok tarihi ve toplumsal anlatıyı kendi kuramsal perspektifinden farklı bir okumanın konusu haline getirmektedir. Örnek vermek gerekirse,

²⁷ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, 2. Baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022, s. 44

²⁸ A.g.e., s. 88-89.

²⁹ Yüksel Yıldırım, *Baykan Sezer'de Türk Toplum Tarihi*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2024, s.35.

Marxist teoride özellikle Orta Çağ boyunca Asya durgunluk ve dolayısıyla verimsizlikle özdeşleştirilirken, Avrupa -bütün sefaletine rağmen- devingenlik ve verimlilikle özdeşleştirilmektedir. Buna karşın Sezer'in teorisinde Asya'nın durgunluğu sahip olduğu çözümün gücüyle oluşan istikrar ile izah edilirken, Avrupa'nın devingenliği ise çözüm üretmede zayıf kalmanın yarattığı istikrarsızlık nedeniyle oluşan kargaşa olarak yorumlanmaktadır. Doğu-Batı çatışması deterministlik, kaderci, coğrafyacı veya evrimci bir yaklaşımdan ziyade insan ve toplumun hem maddi doğaya hem de başka toplumlara yönelik çözümünün, tedbirinin, reaksiyonunun, emek ve çabasının tarihsel bir okuması olarak görülmelidir. Tarihseldir çünkü insan ve toplum iradesine bağlı olarak ihtimallere dayanır. Doğu Batı Çatışması tezinde tarih, insan ve topluma aşkın bir güçle belirlenmiş bir senaryoya değil, tersine tarih boyunca toplumların bir inşa olarak başardıkları ya da başaramadıkları süreçlere dayanmaktadır.³⁰

Doğu-Batı Çatışması kuramındaki toplum anlayışının yansıması olarak değerlendirilebilecek hususlardan biri Sezer'in her ne kadar coğrafi unsurları fazlaca olan bir çözümleme yapıyor olsa da, yaklaşımının asla coğrafi bir kadercilik olmadığını, coğrafyacı okula uygun bir çözümleme yapmadığını belirtmesidir. Ona göre coğrafi çevre ve doğal ortam, toplum yaşantısını etkiler ama toplumsal yaşam asla bu doğal faktörlerin basit bir ürünü değildir.³¹ Bu çözümleme Sezer'in iradi ve eyleme bağlı toplum anlayışına ne denli bağlı bir teorisyen olduğunu göstermektedir.

Yine Asya ırmaklarının taşıdığı toprağın bataklığa dönüşmemesi için gelişmekte olan askerlik teşkilatının nasıl ek fonksiyonlar kazandığı yönündeki çözümlemesi de doğaya karşı verilen çetin mücadele anlamında akıl edilmiş, gayret edilmiş ve böylelikle tarihsel işleyişe yön verilmiş olduğunu göstermektedir. Çoğu zaman Asya'daki uygarlıkların gelişmesiyle ilişkili olarak ırmakların varlığı sadece varoluşu yeterli mekanik bir geliştirici olarak gösterilse de Sezer'in çözümlemesi, ırmak ve uygarlık ilişkisini de sorun-çözüm denkleminin içine irade ve gayret temasıyla yerleştirmektedir.³²

Orta Çağ'da Batı'nın kendi durumunu açıklarken sebebin sadece Batı'ya içsel olan faktörler olabileceği yönündeki Batı ön yargılarına değinen Sezer, asıl sebebin Doğu-Batı çatışmasındaki pozisyonlanmalar (Roma, Bizans vb.) olmasına rağmen, öne sürülen nedenlerin tarih dışı, eylemlerin doğal sonucuna uyuşmayan nedenler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin feodalizmi veya karanlığına rağmen Avrupa'nın Orta Çağ dönemlerini makul nedenlere bağlama gibi.³³ Bu açıklama da tarihsel olayları, efsanevi-mitolojik değerlendirmelerle çözümlemek yerine ya da kıta veya kültür merkezci manipülatif değerlendirmelere bağlamak yerine, daha makul, insan ve toplum eyleminin mantıklı sonuçlarına dayandırmaya verilen değer görülmektedir.

Doğu'nun modern zamanlarındaki açmazlarına da değinen Sezer, sorunun Doğu açısından tarih dışına düşmek değil, modern gelişmeler sonrasında farklı bir seçenek sunamamış olmasıdır.³⁴ Eserlerinde ortaya koydu düşünsel denkleme göre açmak gerekirse, Doğu kendini Batı karşısında daha edilgen ve sorunlu hale getiren süreç karşısında kendi çözümünü inşa edememiş olduğu ifade edilebilir.

Herhangi bir toplum açısından düşünüldüğünde, sorunlar karşısında nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği konusunda -her ne kadar bu naif ve yalın konu toplum bilimleri

³⁰ Baykan Sezer, "Tarihte Doğu Batı Çatışması - Ders Notları", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, Haz. Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005.

³¹ A.g.e., s.52.

³² A.g.e., s.67.

³³ A.g.e., s.84

³⁴ A.g.e., s.97.

mirasında olabildiğince karmaşıklaşmış olsa da- Sezer oldukça yalın ve çarpıcı bir şekilde gerçeği ifade ederken yine irade ve inşaya bağlı toplum anlayışını ifade etmiş olmaktadır:

“Eğer sorunlarımız varsa ve bu sorunlarımızın çözümü çabası içindeyseniz, bu çabaya sırt çevirmiyorsanız, mutlaka toplumda değişimin olabilirliğini savunmak zorundayız. Sorunların çözümü, toplumda belli bir durumun, dengenin değişmesinden başka bir şey değildir. (...) Toplumsal değişimin varlığına karşı çıktığımız zaman sorunlarımızın aşılması, kalıcı olduğunu benimsemek zorunda kalırız. Bu durumda ayrıca sorunlar da sorun olmaktan çıkmakta, doğrudan doğruya bir açmaz biçimini kazanmaktadır. Bu nedenle toplumsal değişimin varlığını vurguluyoruz. Ve toplum sorunlarının çözümünü de kapsar bir süreç olması sonucu, baştan bu yana belirtiyoruz, sosyolojinin en önemli konularından birisi ve başlıcasını toplumsal değişim oluşturmaktadır. Doğu toplumlarında bu değişimin ne yönde olacağı..”³⁵

Bu ifadeler de değişim ve çözüm denkleminde insan ve toplumun sorunlarını aşmak için ortaya koyacağı irade ve buna uygun bir sosyoloji tasarımının önemini vurgulamaktadır. Yerine göre gerçekliğin yalın ve basit bir ifadesi gibi görülebilecek olan ve oldukça önemli olan bu tespit, sosyolojideki çeşitli yaklaşımların özellikle natüralistlik yaklaşımların çözümlemelerinde –elbette ki yanıltıcı biçimde- oldukça bulanık bir konu haline dönüşür.

Bağlamak gerekirse, Sezer Doğu-Batı Çatışması kuramına ilişkin çözümlemelerinde de, çalışma boyunca yapılan tasvire uygun bir biçimde Batı dışı toplumların tarih dışı olarak kodlandığı, Batı'nın gelişme mecralarının evrensel bir tarih yasasıyla özdeşleştirildiği, etkinin, rolün, eylemin, kısacası bütün gücün Batı tekeline girdiği çözümlemelere de, sosyolojilere de ve toplum anlayışlarına da karşı çıkmaktadır.³⁶

Buradan son bir vurgu yapmak gerekirse, Sezer'in sistematik ve analitik biçimde ortaya koyduğu toplum anlayışı sosyoloji ve özellikle Türk Sosyolojisi için son derece önemlidir. Ancak önemi çok daha kritik olan bir husus daha vardır ki, böyle bir toplum anlayışının topluma yaygınlaşması, topluma mal olma meselesidir. Çünkü toplum, kendi bütünlüğünü ve bir aradalığını bizzat bu şekilde kavramaz ise sonuç olarak toplumun yine kendinin, kendi tarafından önemsenmemesi gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu aslında kamusal ve sivil bilicinin zayıf kalması durumudur ki böyle bir durumda toplumsal düzenin zaafa girmesi ve çok çeşitli ve tahripkâr toplumsal sorunların ortaya çıkmasına hazır olunmalıdır.

Sonuç

Toplum anlayışının konu edildiği bu çalışmada, sosyolojinin metodolojik bağlamda kapsadığı tartışmalar ele alınmış ve daha sağlıklı bir toplumsal yaşam ve toplumsal düzen için akıl ve irade temeline dayanan yorumsamacı temeldeki yaklaşımların önemine vurgu yapılmıştır.

Çalışma içinde ele alınan ve sosyoloji literatüründe farklı ağırlıklarda temsil edilen kavramlardan yorumsamacılık, sembolik toplum görüşü gibi kavramlar, pozitivistik, natüralistlik ve doğal toplum modeli gibi kavramlara göre gerçekliği daha iyi temsil eden kavramlar olarak görülmüştür. Çünkü bu tür kavramlar, insan ve toplum gerçekliğini, yine insan iradesine ve tarihsel işleyişin insan etkinliğine ve değişime açık varoluşuna uygun biçimde ele almaktadır.

Baykan Sezer, kendine has kuramsal çözümlemesini, sağlıklı bir toplum felsefesi ve sosyal teori çözümlemesinden başlatarak, toplum ve dünya tarihinin ve elbette ki Türk toplumunun ve tarihinin temel meselelerine değin genişletmektedir. Bu sayede sorun ve çözüm denkleminde dayalı olarak özelde Türk toplumuna ilişkin etkin bir toplum anlayışını

³⁵ A.g.e., s.103.

³⁶ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, s.109.

ve ayrıca kapsayıcı ve çok boyutlu bir sosyoloji çözümlemesini ortaya koymaktadır. Sezer, Doğu-Batı eksenli bir çatışma olarak gelişen dünya tarihi içinde, determinist ve kaderci söylemlere yenik düşmeden, insan potansiyelinin farklılıkta olan bir çözümlemeyle Türk sosyolojisine ve toplumsal yaşama önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu katkının daha da işlevsel olabilmesi adına, topluma aktif ve düzenleyici roller atfeden bu tür yaklaşımlara dayalı bir toplum bilinçlenmesi ve farkındalığına büyük ihtiyaç vardır. Kalkınmak, gelişmek, medeni gelişimini ilerletmek, toplumsal düzen tesis etmek, Sezer'in hassasiyetle vurguladığı bir kavram olarak "çözüm" üretmek için, mevcut denklemlerdeki problemleri aşmak için Türk Sosyolojisinin bahsi geçen toplum anlayışını topluma kavratmak gibi çok önemli bir görevi vardır.

Kaynakça

- Coser, Lewis A. *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, Çev. Himmet Hülür, Serhat Toker, İbrahim Mazman, Ankara: Deki Yayınları, 2011.
- Durkheim, Emile. *Ahlak ve Toplum*, Çev. Duygu Çenesiz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Eğribel, Ertan ve Özcan, Ufuk. "Baykan Sezer ve Tarihte Doğu-Batı Çatışması: "Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Sözü Var" ", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005, s.7-17.
- Gulbenkian Komisynu, *Sosyal Bilimleri Açın*, Çev. Şirin Tekeli, 5. Basım, İstanbul Metis Yayınları, 2005.
- Poloma, Margaret M. *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.
- Ritzer, George. *Modern Sosyoloji Kuramları*, Çev. Himmet Hülür, Ankara: Deki Sosyoloji Yayınları, 2011.
- Sezer, Baykan. "Tarihte Doğu Batı Çatışması - Ders Notları", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, Haz. Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005, s. 45-119.
- Sezer, Baykan. "Tarihte Toplumlar", *Semavi Eyice'ye Saygı, Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005, s.123-130.
- Sezer, Baykan. *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, 2. Baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022.
- Sunar, İlkay. *Düşün ve Toplum*, 3. Baskı, Ankara: Doruk Yayınları, 1999.
- Swingewood, Alan. *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.
- Tüfekçioğlu, Hayati. "Mehmet Genç - Baykan Sezer İlişkisi ve "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri" Üzerine", *Sosyologca*, Sayı 26, 2023, s.149-162.
- Yıldırım, Yüksel. *Baykan Sezer'de Türk Toplum Tarihi*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2024.